

Naar een menswaardig bestaan!?

N.a.v. Maxime Verhagen, 'Naar een menswaardig bestaan', in: *Internationale Spectator*, mei 2008, blz. 300-301 (respons op Hilde Reiding, 'Naar een menswaardig bestaan?: nieuwe mensenrechtenstrategie minister Verhagen', in: *Internationale Spectator*, april 2008, blz. 208-213).

Met belangstelling las ik de *Respons* van minister Verhagen op mijn artikel over de nieuwe mensenrechtenstrategie. Minister Verhagen gaf hierin te kennen het met de inhoud daarvan op een aantal punten oneens te zijn; op de belangrijkste onderdelen van zijn commentaar zal ik in deze reactie ingaan.

Het allereerste punt dat de minister aansnijdt, heeft betrekking op de *aanleiding* voor de nieuwe mensenrechtennota. De minister wijst erop dat in het artikel de veranderingen in de internationale omgeving te eenzijdig worden geduid vanuit de aanslagen van 11 september en de gebeurtenissen die daarop volgden. Terecht merkt hij op dat ook de steeds krachtiger wordende stem van landen die de universaliteit van de mensenrechten ter discussie stellen, een probleem vormt bij de verwezenlijking van die rechten. Voor de minister is dit het voornaamste motief geweest om nog eens extra aandacht te geven aan het ideaal de rechten van de mens altijd en voor iedereen te laten gelden.

Vanzelfsprekend wil ik de motieven van de minister op geen enkele manier ter discussie stellen, maar een kleine kanttekening bij zijn analyse van de internationale situatie mag misschien wel gemaakt worden. De interpretatie die hij geeft aan de Slotverklaring van de Wereldconferentie Mensenrechten in 1993 is namelijk wel erg optimistisch. De Weense Verklaring bevestigt de universaliteit, maar voegt daaraan toe dat hierbij nationale en regionale bijzonderheden en uiteenlopende historische, culturele en godsdienstige achtergronden in gedachten gehouden moeten worden. Een typische compromistekst dus, die aantoont dat de druk op de gedachte van de universaliteit geenszins gezien kan worden als een nieuw fenomeen.¹

In zijn *Respons* laat de minister verder weten de kritiek dat de strategie te weinig concrete aanknopingspunten biedt voor het *landenbeleid*, verre van zich te werpen. Hij stelt zich op het standpunt dat *elke* situatie, *elk* land vraagt om een eigen benadering.

Met dat laatste ben ik het volledig eens, en dat nu is precies de reden waarom ik meen dat een strategie die betrekking heeft op het *algehele* mensenrechtenbeleid, dat betrekking heeft op *alle* situaties en *alle* landen, nooit voldoende aanknopingspunten *kan* bieden voor een goed landenbeleid. Van geen enkele minister kan uiteraard het onmogelijke verwacht worden, ook van deze minister niet. Nadere uitwerking van de strategie in landen- of desnoods regio-specifieke beleidsdocumenten, zoals ik in navolging van het IOB heb voorgesteld, behoort echter *wel* tot de mogelijkheden. Hoewel een aantal punten in de praktijk al met dergelijke beleidsdocumenten werkt, voert de minister hier tegen echter drie bezwaren aan.

In de *eerste plaats* vindt hij het beter mensenrechten integraal op te nemen in de beleidsplannen van de ambassades; juist de samenhang in het beleid is zo belangrijk, vindt hij. Dit wil ik niet ontkennen, maar de vraag is of het opstellen van een mensenrechtendocument per definitie in tegenspraak is met een samenhangend beleid. De mensenrechtenstrategie die de minister aan de Kamer heeft aangeboden, gaat toch ook niet ten koste van de samenhang in het buitenlands beleid? Het is niet duidelijk waarom dat op landenniveau dan *wél* het geval zou zijn.

Een *tweede bezwaar* dat de minister aanvoert tegen een nadere uitwerking van het beleid per land of per regio, is dat het landenbeleid voornamelijk bestaat uit het reageren op actuele *incidenten* waarop men zich moeilijk van tevoren kan voorbereiden. Als voorbeeld noemt hij dat van een tot steniging veroordeelde vrouw in Saoedi-Arabië. Ook zonder een strategie is het niet moeilijk in te zien dat hierop snel gereageerd moet worden, zegt hij. Prima, maar is hiermee de kernvraag *hoe* er gereageerd moet worden dan beantwoord? Juist over de vraag welke middelen in het desbetreffende land – *in casu* Saoedi-Arabië – het meest effectief zijn, kan van tevoren al nagedacht worden. Wanneer stille diplomatie behoort tot de middelen die kunnen worden ingezet, zou het ook geen kwaad kunnen als een ambassade zich van tevoren vast oriënteert op de vraag bij welke functionaris of instantie een gesprek onder vier ogen het meeste effect zou kunnen sorteren. Wanneer daarnaast structureel wordt bijgehouden welke acties wel en niet succesvol waren, heeft dit bovendien als voordeel dat geleerd kan worden van de ervaringen uit het

verleden. Anders dan de minister suggereert, zijn de schendingen waarop Nederland moet reageren, dikwijls immers geen onvoorziene actualiteiten, maar incidenten die passen bij meer *structurele problemen* in een samenleving. Dit zijn problemen waarop men kan proberen in te spelen dank zij een *landenspecifiek* beleid, waarin een visie op de vraag hoe te reageren bij schendingen kan worden gecombineerd met initiatieven die zijn gericht op het verbeteren van de algehele mensenrechtensituatie. Steun aan projecten van lokale mensenrechtenorganisaties, waaraan de minister in zijn strategie veel aandacht besteedt, kan daar een onderdeel van zijn.

Het *derde bezwaar* van de minister is dat hij de beschikbare mankracht en middelen vooral wil inzetten 'in het veld'; 'er gaat al genoeg papier rond', meent hij. Wanneer ik deze visie leg naast de mensenrechtenstrategie en het bijbehorende 'actieplan voor implementatie', meen ik echter toch wel enige discrepantie waar te nemen.² Verhoging van het budget dat beschikbaar is voor lokale activiteiten ter bevordering van de rechten van de mens past wel bij de voornoemde gedachte, maar onder de '102 concrete initiatieven' waarop de minister kan worden afgerekend, lijken mij de 'papieren initiatieven' eveneens in ruime mate aanwezig te zijn. De concrete beleidsinzet spitst zich voornamelijk toe op het ontwikkelen van allerlei richtlijnen, verdragen, instituties en mechanismen, waarvan de toegevoegde waarde nog niet eens altijd evident is. Veel van de voornemens lijken mij eigenlijk nog verder van 'het veld' te staan dan het IOB-voorstel waarop ik de aandacht heb willen vestigen.

Het werkelijk verbeteren van de mensenrechtensituatie in de gehele wereld is per definitie een erg moeilijke zaak – behalve al het moois dat de minister met zijn nota hoopt te zaaien, worden er in de wereld helaas ook heel wat minder schone plantjes gezaaid – maar wanneer de vertaalslag naar de dagelijkse mensenrechtenpraktijk, het 'werk in het veld', niet helder is verwoord, wordt de kans iets wezenlijks te kunnen bijdragen naar mijn mening wel erg klein. Hoewel ik natuurlijk van harte hoop dat de minister zijn ambities waar kan maken, ben ik daarom, ook na zijn Respons, niet geheel overtuigd van de belangrijke rol die de nieuwe mensenrechtenstrategie hierin kan spelen.

Noten

- 1 Voor een meer uitgebreid commentaar op dit punt, zie: P.R. Baehr, 'Een nieuwe mensenrechtenstrategie?', in: *NJCM Bulletin*, jrg. 33, nr 2, 2008, blz. 179-180.
- 2 Voor het actieplan, zie: *HTK 2007-2008*, Bijl. 31263, nr. 6.

Mw dr Hilde Reiding promoveerde maart 2007 aan de Universiteit Utrecht op een studie naar het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Thans is zij als onderzoeker en docent werkzaam aan het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis van de Radboud Universiteit Nijmegen.

Rectificatie

In het *meinummer 2008* is in het besprekingsartikel 'Het Nederlandse Afrikabeleid 1998-2006' van prof.dr J.W. Gunning een fout geslopen in de eerste volzin van blz. 306, rechterkolom. Deze zin dient als volgt te luiden:

Dit slaat als een tang op een varken: als dat algemene beleid armoede terugdrong en begrotingssteun het mogelijk maakte om dat heilzame beleid op grotere schaal uit te voeren, hoeft een evaluatie het effect van de hulp natuurlijk niet te isoleren.

Voorts had op blz. 307 vermeld moeten worden bij noot 5: [toevoeging eindredactie].